

יציב. לזמן הזה יש נשמה חדשה. וסימניה? הכל נעשה למוטל בספק, מה שנרמה ללא מוטל בספק... בעקבי זעזועים והתעוררות בא הסקפסים. הספק נעשה לחכמה. נבר חוסר-אומץ של גדולי-הרוח הבטוחים, של המאמינים הגדולים. זהו אחד הסימנים הכבירים של הזמן, הקשר בין כל העניינים האנושיים נעשה יסוד מופרך. נגד הנאמנות של האנשים קם רגש היחסיות של החיים. עם נשמת הזמן החדשה הזאת עלינו ללכת, לפי בינדינג.

גם בינדינג נתן סיסמה, בה יצאו אחרים להלחם עם המיכניזציה, את הסיסמה, כי העיקר הם החיים. הם צריכים להיות אורגניים, חי עצמות ואמת. ורק הוא אינו אומר: חיים אורגניים אלה על שום מה? הוא אינו מראה לנו את האידאיה, שעל החיים האלה למצוא את הדרך ואת היחס אליה. היכול להיות תפקיד אחר לדור בלי עבר מאשר לבקש את הקשר, לחפש ולמצוא את השורש?

י. ז.

המלחמה הוכיחה לנו – אומר בינדינג – למה יכולים להביא „צורה חגיגות נבובות, יחוס ריקי. הדור הנוכחי הוא „מנותק מאד, קרוע מהעבר; מתחיל בלי פרובלימות ומתיחס לפרובלימות באי-אמון. המלחמה הזאת הוכיחה, שאין דבר מוצק, אין מנו, אין משען, אין מה שאפשר להתלות בו. ועל-כן „הננו מלאי ספקות מתוך יושר-לב... אין אנו רוצים להתלות במה שהוא, כדי שלא להסתבך בו שוב.“ הספר אינו מתחשב בתמורה הכבירה הזאת, שחלה באנושיות שלאחר המלחמה, זהו – אומר בינדינג – המשבר של הספר. מה יש לדרוש היום מאת הספר? איזה הספר שאליו אנו מתכוונים? הספר אשר „יביא אותנו לעצמנו“ לא לעבר, לא ליש, לא למקובל, לא למסורת, אלא אלינו, לעצמנו.

הדור הזה, שהמלחמה עברה עליו, הוא „פכח וערי“, „כל הצעפים נפל...“, „בכל מקום יסוד ערום ונתון. לחיים אין עומק. תלושים הם מאד... הזמן הזה עומד במול של חוסר עבר. הוא איננו מושרש, איננו

בְּקֶרֶת סְפָרִים

בְּבֵית הַמֶּרְפֵּא

בבית המרפא. ספור מאת ד. פוגל. הוצאת „מצפה“.
ירושלים. תרפ"ח.

ספור זה (שבעים אינו ספור), המתאר קטעי חיים, העוברים על חבורה של חולי-שחפת, גברים ונשים, שנידונו לישיבה משותפת בפנטוריון, למען סגן במקצת את סירכות ריאותיהם לאור השמש השופע, מעיד על מחברו, שהוא יודע לראות את החיים ויודע לתפוס את הקיום המסמנים אותם. פוגל יודע ליצור אתמוספירה. מיד עם קריאת העמודים הראשונים אתה נמצא בתוך-חוכו של סקרטיין-להבראה זה, המטיל על יושביו חובות ומנהגים, סדר-חיים קבוע, מוציא פקודות ושלט על אנשיו, על כל גיד וזיע שלהם, ביד חזקה מן הבוקר עד הערב.

– פרוי שני-א-בל, היא כבר ישנה!
– מי ישנה? – שואל קול עמום.
– השמש!

„ומתשבה טובה עלתה לפני אדולף ריטר, השוכב באמצע הגוזזטרא, בהודיעו תחילה ימינה ושמאלה. הריהו מפקד אגב הגביו קצת חצי גופו העליון (כודאי שהסגנון מטושטש מאד, אולם על זה נעמוד להלן. – ש. צ.) מפקד בקול כבוש ובתנועת יד מסיעת, כנגדל שכבר הושלך בקרב מעל סוסו –

– אחת – שתיים – של-ש !!!
„וכל שוכבי דיטא ראשונה פה אחד –

– פרוי שני-בל – די – זי-נה! (גברת שנבל, השמש!)

ואף-על-פי שכל חוקת-החיים הזאת, השוררת בבית-המרפא, פְּנֹתָה רק לטובה והיא הכרחית כאן, אין האנשים מקבלים אותה מרצון ומשתמטים מתחת לחצה בכל הדרכים. ועלה בידי דוד פוגל להביע את החוכים ואת הערמומיות ואת האנלתי, המצטרפים אל ההשתמטות מפני החוק. הוא גם הרימה לידי פרובלימה נפשית. מצד אחד החוקה והפקודה, שמביאות תועלת, שהשכל מחייבן, ומצד שני חפץ האדם לעמוד על חירותו הפנימית ולהחלץ מן מיצר ההכרח – אותו רגש החופש היסודי, שהוא חזק אפילו מן האינסטינקט הבהמי, המצוה להגן על החיים ולשמור עליהם. ויפים וטובים הם המומנטים השונים והמרוכים (ואפשר אינם שונים כל-כך והם מרובים יותר מן הדרוש), שבאו להבליט את ההתנגשות הזאת. שטובה עליהם גם תארה מינית, קצת גסה וקצת תמימה, מעשה תלמיד-גימנסיה ופּרָמְאָקְסִים כאחד. הם גם ספוגים הומור ושחוק כלוא. שחוק מיוחד במינו. כי הלא, אחרי ככלות הכל, אין ביבולתך להסיח דעתך, שעליות זו וקלות-דעת זו בנות-חלוף הן, מקריות, מעושות, משחק לקרני-השמש הלוהטות. ואם ירדו גשמים ימים מספר זה אחר זה, והנה – „שחב צונן נוזל

בלי הרף אל תוך הריאה החולה ומגרה לשיעול. מעוטפים עד לחוסם, שהפך אדמדם-כחול, שוכבים החולים בפנים חוורים, זועפים ואינם מוציאים כמעט הגה, אך משתעלים מפרק לפרק ומכחכים. עכשיו ברורי, שהריאה חולה, חולה באמת ואין שום תרופה. דומה, כאילו הוצאה זו ונתלתה לנגד עיניו של החולה –

ריאה מעוכה ומחוררת, מלאה ליחה ירוקה-כתומה.“

פוגל כותב בריאליות גמורה, מגדיש אפילו בממשיות זו ללא-צורך. הוא נמשך לטפל בכיעור ובזוהמה ולהוט אחריהם כקיצוניים שבנטורליסטים. מתוך הנאה רבה הוא מאריך בתאורי הרקיקות, הכיח, הזיעה, האכילה. מרובות בספר הצביטות בבחורות. נטיה ריאליסטית זו אצל פוגל מענינת מאד. ניכרים בו כבר סימני השפעה של הניאוריאליזם, שכוּבש לו מקומו בספרות. פוגל מוסר דברים אשר רק לאחר שראה אותם תחילה הוא בא להראותם לנו. בזה, כנראה, כחו הוא מצרף את פרטי המאורעות ביד חרוצה לסיטואציה מלאה ענין. אולם במקום שהוא נעשה חסטן ומנסה לרדת אל עמקה של הנפש, אין לשונו אתו. הוא מחבר קוי קומתו של בן-אדם בהצלחה רבה, בצמצום ובערמה. אבל הוא קצר-נשימה (אולי עודנו קצר נשימה) ואינו ממצה את כל עמקה של האישיות. הוא מסתבך לעתים קרובות באפני הבעתו. נוגע באופי, ממשש בו, מתיגע עד מהרה ומזניח, ונזכר בו שנית ושב אליו. מכאן אותו השעמום הקל. הַמְלִיזָה את הדברים בשעת קריאתם. מכאן אותה העמידה במקום אחד. הדברים אינם זזים מנקודת קפאונם. הם מסתובבים סחור סחור, מתאמצים להתרחק מנקודת-מוצאם וחוזרים אליה בלי הרף. המעשים כאילו נתונים בשביה. אינם יכולים להתיר את עצמם מבית-אסוריהם. וקשה לאמר כיום, אם פגימה זו פגימת-קבע היא ברוחו של המספר, או שמה אינה אלא כבדות התנועה של צעדיו הראשונים.

דרכי-הבטוי של פוגל מצוינות ביסודות-ראיה רבים וחדשים. עינו קולטת ואוספת את התופעות הקטנות על כל פרטיהן, והן הממלאות את האויר הריק בהויה ממשית (למשל, אירמה אורניק, סטודנט האקדמיה למסחר, המושפל עד דכא על-ידי מחלתו, אשר זהירותו וקפדנותו מגיעות עד כדי מחלת-רוח, שמביאתהו אחרי-כן לידי אבוד עצמו לדעת). – אירמה אורניק זה מדיח כך את פיו: „תחילה במים פשוטים, אחרי כן במי-מגנון ולבסוף במי-אודול. אחרי-כך העמיד את הכוס ופתח את ברו המים לשטוף את רבכי המגנון האדומים-סגולים שנשארו במפוזר בקונכי האַיִמֶל הלבן. קרירות חריפה וספוגת ריח אודול פעפעה עוד זמן מה בפיו וגרמה לו נעימות משהו.“ אלא שהבטויים עצמם עודם יגעים בפי פוגל ואינם יודעים אל נכון את מחוז-הפצם. יש גם כעין חוסר-דם ועיפות רבה בצירופיו הלשוניים. יש חתירה והתאמצות, נמגום וגישוש, שאינם צריכים לגופם, באשר אינם בהתאם לקלותו או לחידושו המסופק של הנושא המבוטא. והי הוצאת מרץ לבטלה, שאינה לעולם מעלה יתירה בספרות. כי חשיבותו של

את כל החריפות שבסגנון אפלטון. דרכו של דינודרוס היא הנכונה, כי הן גם הרבה מן היופי שבשיחות אפלטון נמצא בחריפות הזאת. דינודרוס בא על-ידי כך לדייק יפה בתרגומו. בתרגומו הראשונים היה זה מכביד במקצת על הקורא. על-ידי הדיוק הרב בא דינודרוס לפעמים בין המצרים, ויש שבא על-ידי כך לחבר גם צורות-סגנון שונות בעברית, שאינן מתחברות יפה יפה. בתרגום האחרון שלו, בגורגיאס, עלה כמעט החבור יפה בכלי. רק לעתים רחוקות מאד יש למצוא פסוק, שעושה עלינו רושם מוזר בלבושו העברי, שאינו הולם אותו כראוי. זה בא תמיד בשעת דוחק גדול, כשיש לפני המתרגם מקרא קצר, שאין הוא רוצה להרחיב אותו עד-מה ואין הוא רוצה להכניס בו ביאור. הפסוק הראשון, למשל, שבו מתחיל הספר גורגיאס, יהיה בודאי «כולו מקשה» בעיני הקורא. קליקליס פונה אל סוקרטס, שאחר לבוא אל המספה, ואומר לו, כי רק במלחמה ובקרב טוב לבוא אחרי ככלות הכל. המתרגם ב«ביבליותיקה הפילוסופית» האשכנזית הכניס את כל הביאור הזה אל תוך הפסוק, אולם דינודרוס תרגם פסוק כצורתו: «במלחמה ובקרב, אומרים, סוקרטס, יפה להשתתף כך». «הכך» בסוף המאמר היא תמונה בלתי-מצויה בעברית, ושני המאמרים המוסגרים, הבאים זה אחר זה (אומרים, סוקרטס) מכבידים גם הם על הקורא, והקורא, שאינו יודע גם את ביאור הדברים, עומד נבוך בהתחלת הספר ואינו מוצא את המבוא אליו אלא אם כן הוא קופץ ובה אל הפסוק השני, לתשובת סוקרטס, שעל-פיו הוא יכול לעמוד על הכוונה של הפסוק הראשון. תמהני, שדינודרוס לא הוסיף את הביאור לפסוק הראשון אפילו בהערה.

הדיוק בדברי המקור והזהירות הגדולה בכל קו וקו שבו הם מעלות גדולות בתרגום, וביחוד בתרגום מסוג גבוה זה, לא פחות דיוק וזהירות, כמו כן הבנה דקה, הראה דינודרוס גם במבוא היפה, החושף לפנינו את סדרו הפנימי של הספר ותכנו ומקומו בסדר משנתו של אפלטון.

פ. ל.

ה ג ו ג ל

ה'ג' ו'ג'ל מאת אפלטון סינקלר. תרגום מאנגלית א. ראובני. «ספרית תרבות». הוצאת ספרים «מצפה» בע"מ. ירושלים-תל-אביב. תרפ"ט.

תקופת הגבורה החלוצית באמריקה, כבוש הארץ הרחבה והעשירה, מסתיימת בשנות השמונים למאה שעברה ומתחילה תקופת המאמצים האינ-דוסטריאליים העצומים, המשמשים עד היום סמל האמריקאיות הטהורה בעיני בן-אירופה, המכיר את ארץ-המערב הפנטסטית רק מפי השמועה הרחוקה, המתחלחלת. כמפלצת איומה ומושכת את הלב יחד היתה אמריקה למהגר הנדהם והנפעם, אשר הלך אחריה שולל כסהרורי מעיירתו השוממה ומכפרו הנדח במזרח אירופה לפני שלשים-ארבעים שנה, להיות בורג אחד קטן ומסתובב בלי-הרהר במכונה רותחת זו של החיים האמריקאיים, וכמפלצת איומה ומושכת את הלב היא נראית לבן-אירופה גם היום, עת «האמריקאיות» כבר עברה את האוקיינוס, לכאורה, ושטפה את אירופה כולה לרצונה ושלא לרצונה. המכונה-החיה הגדולה! כמתוס נורא ומרהיב את הדמיון היא מופיעה עוד מרחוק על בנייה הענקיים, החותרים למעמקי האדמה ומרקיעים שחקים, על מסילות-ברזל אשר בארץ מתחת, על הארץ ומעל לארץ, על מיליוני אבטו-מוביליה הנעים-זעם ביום ובלילה, כיצורים לא ידעו שנה, על רבבות בתי-הקשתה ואלפי מקרותיה, על הנקיים הרבים שלה על כל צעד ושעל, תיאטראות, קברטים והמוני-אדם עובדים ומפקידים כסף-תועפות. כעין אגדה היא זאת על בריה מיכנית, המתנועעת בלי-יעף, פּרָפְטוּאוּם מובילה, בניה נוראה, אהובה ושנואה כאחת, מעוררת התפעלות ובוז, הערצה וקנאה. האהבה וההערצה מולידות את החקוי, את החפץ לחקות, וכשלוך החקוי, הזרות שבו – את הכלימה ואת השנאה לעצם המחוקה. ונולד הרצון להתנקם באגדה האיומה, לבטלה בלעג, בלוות-שפתים. מלחמת-יצרים זו שאינה פוסקת, ביחסו של בן-אירופה לאמריקה, יחס צָרִי, שאינו רוצה להתפקח, מוצאת את בטויה גם בתביעותיו מן הספרות האמריקאית. זו צריכה, קודם-כל, לשקף את כל העצמה האגדית ואת העצבנות האיומה אשר בארץ הרחוקה המשונה, אך יחד עם זה

המבטא היא זו, שהמבוטא בו ממלאהו מכל צד וגם עובר עליו. בטוי שהוא מרובה מן המבוטא יהיה תמיד למליצה. וכשם שיש מליצה קלה ונבובה ושוטפת, כך יש מליצה מסורבלת בכבדה, בגמגומיה ובסבכיה. עקבות מליצה אחרונה זו אנו מוצאים לעתים קרובות בדרכי הרצאתו של פוגל.

גם לשונו העברית, מתוך אותה התאמצות וגיטוש שאינם צריכים לגופם, עוונה מלאה משפטים מסורסים ומבולבלים, המערפלים על תכנם («כתפיו הרחבות ומעוגלות משהו עוברות במשופע מימין לשמאל ובאמצעית ובאמצעית?») משוקע [אכן חסר פסיק, אבל אלה הם פשעי ההגה והם רבים וכבדים בספר קטן זה] בלי סימן של צואר, ראש גדול ומבודר כדלעת [!]. ובמקום אחר: «אדרותיהן הצבעוניות ומשקפי הקרן שלהן הגדולים, שהצניעו תחתם רוב הפנים הקטנות, העבירו בדמיון קטעי תמונות של חיים אחרים, חיים רחוקים ומוזרים, שקראו [מי קרא?] פעם על אודותם באיזה ספר» ועוד: «בעמק אֶלְבֵנו נראה לפתע פתאום האביב. נכנס בחשאי חשאיין ואיש לא עמד בכניסתו, לפי שאף החורף טעם האביב היה לו כאן, קבעו רעיונות [צ"ל: ראינות, אבל גם זה מפשעי ההגה!], עשו תצלומים, סכסכו ענינים, הקלו ראש, כרגיל».

יכולתי להביא עוד דוגמות כאלה. אולם סוף-סוף ספור זה אינו אלא נסיונו הראשון של פוגל בפרווה. ולמעלה מכל ספק הוא, שלפניו מספך בעל-כשרון, אשר דרכי התפתחותו עוד לפניו.

ש. צ.

ג ו ר ג י א ס

אפלטון. גורגיאס או על הדברנות. תרגום מיונית צ. דינודרוס. עם מבוא והערות מאת המתרגם. הוצאת אברהם יוסף שטיבל. ברלין, תרפ"ט.

גורגיאס היא ה«שיחה» השלישית של אפלטון שתרגם צ. דינודרוס. לפני גורגיאס תרגם את קריטון ואת פידרוס. עוד שיחות אחדות של אפלטון תורגמו עברית בשנים האחרונות. זהו מעין נסיון חדש של הלשון העברית לפרוש את כנפי ממשלתה על עולם רחוק וקרוב גם יחד, נכרי ועם זה לא זר בכל. עולמו של אפלטון הוא רוחני, אחדותי – במובן ה«אחדות» של אמונת היהודים – יותר מזה של אריסטו, שחכמי-ישראל בימי-הביניים נטו אחריה. אבל הוא גם «אליילי» יותר. צורות-החיים של היונות העתיקה נשמרו הרבה בספריו, ומשלו לקוחים מעולם המשל והדמיון היוני, והמתוס היוני עם כל עולם האגדה של עם יון נמצא בספריו. גם צורת השיחה שבספרים האלה, שלכאורה יש בה צד דמיון לצורת ה«שמעתתא» של היהודים, למשא ומתן של ההלכה, רחוקה ממנה כרחוק מזרח ממערב, כמו שרחוקה גם הדיאלקטיקה האפלטונית מדרכי הוכוח והפסול היהודי. ההתקרבות בין אפלטון והיהדות, בפילוסופיה האלכסנדרונית היהודית, חלה דוקא לפני ההתגברות של שלטון ההלכה בישראל, וכשגבר וחזק השלטון הזה נטו חכמי-ישראל, בימי הפילוסופיה הערבית-הספרדית, אחרי אריסטו. פח ההלכה הכריע דוקא לצד זה, דבר שהראה עליו דוד ניימרק, ועוד לפניו היה מי שהראה על ההכרעה של בעל-ההלכה הגדול, הרמב"ם, נגד ה«משלים» וה«הידודות» שבדברי אפלטון ונגד הרבה מן המסתעף משיטתו. הכרעה זו של בעל ה«יד החוקה» היתה, כנראה, גדולה כל-כך, עד כי בתקופת התרגומים של ימי-הביניים אין אנו מוצאים תרגומים עבריים מספרי אפלטון. – רק קטעים של אחת ה«שיחות» תורגמו יחד עם ספר ערבי, שהביא את הקטעים האלה, – בעוד שאנו מוצאים תרגומים רבים מספרי אריסטו ומפרשיו. גם ספרות ה«השכלה» שלנו נמשכה בזה אחרי התקופה הקודמת, ואין אנו מוצאים בה תרגומים מספרי אפלטון, בעוד שאת «ספר המדות» של אריסטו תרגמו מחדש לפני חמשים שנה (מ. שולכובים, לבוב תרל"ז). ובראשית ימי ההשכלה הוציאו את התרגום הישן והוסיפו עליו פירוש חדש (יצחק סטנוב, ברלין, תק"ן).

המתרגמים השונים של אפלטון לשפות אחרות תרגמו אותו באופנים שונים. יש שנטו יותר לבקש את הצד היפה, האמנותי-ספרותי, בשיחות אפלטון. אלה נטו לרוב מדרך המקור, לא תרגמו פסוק כצורתו, והדיאלקטיקה החריפה של אפלטון יצאה על-ידי כך פגומה במקצת. התרגום של דינודרוס נוטה לתת